Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kilpailunrajoituksista

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esitys sisältää ehdotuksen laiksi kilpailunrajoituksista. Laki perustuisi edelleen pääasiassa väärinkäyttöperiaatteen mukaiselle valvonnalle. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin kiellettäviksi jo voimassa olevan mukaisissa neuvotteluissa lähtökohtaisesti vahingollisiksi katsotut kilpailunrajoitukset ja näin lähentää kilpailulainsäädäntöämme Euroopan yhteisöjen kilpailusääntöihin.

Seuraamusjärjestelmää ehdotetaan kehitettäväksi siten, että kieltojen rikosoikeudellisista seuraamuksista luovuttaisiin ja siirryttäisiin hallinto-oikeudellisen seuraamusmaksun käyttämiseen. Maksun määräisi kilpailuneuvosto.

Kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamismenettelyä ehdotetaan nopeutettavaksi siten, että neuvotteluista kilpailuneuvostossa luovuttaisiin. Neuvottelut keskitettäisiin kilpailuvirastolle ja kilpailuneuvostoa kehitettäisiin lainkäyttöviranomaiseksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

311547N

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
YLEISPERUSTELUT	3
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	3
1.1. Tavoitteet	3
1.2. Keinot	3
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	4
2.1. Nykyinen tilanne	4
2.1.1. Lainsäädäntö	4
2.1.2. Käytäntö	5
2.1.3. Lain uudistamistarve	6
2.2. Asian valmistelu	6
3. Muut maat	7
4. Esityksen organisatoriset vaikutukset	8
5. Esityksen taloudelliset vaikutukset	8
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	8
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	9
1. Laki kilpailunrajoituksista	9
2. Voimaantulo	18
LAKITEKSTI	18

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Kilpailunrajoituksia koskevan lainsäädännön tavoitteena on terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. Nämä tavoitteet on samat kuin voimassa olevassa laissa eikä niitä ole tarkoitus muuttaa. Toimivassa kilpailussa hinnanmuodostus markkinoilla perustuu elinkeinonharjoittajien itsenäiseen hinnoitteluun ja sitä ohjaavaan hintamekanismiin, eikä keinotekoisia alalle pääsyn esteitä esiinny. Elinkeinonharjoittajat voivat vapaasti päättää kilpailukeinojensa käytöstä taloudellisten tosiasioiden ohjaamina. Toisaalta yhteiskunnallisesti toivottavan taloudellisen kilpailun tulee nojautua lain ja hyvän tavan mukaisiin kilpailukeinoihin.

Taloudellinen kilpailu on sekä julkisen vallan että elinkeinoelämän itsensä toteuttamaa sääntelyä suotuisampi hyödykkeiden tuotannon, jakelun organisoinnin ja taloudellisten voimavarojen kohdentamisen mekanismi. Taloudellisen kilpailun asettaminen kaiken taloudellisen toiminnan lähtökohdaksi edellyttää torjuvaa suhtautumista yritysten itsensä aikaansaamiin ja toteuttamiin kilpailunrajoituksiin ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön kuin myös valtiovallan aikaansaamiin kilpailua rajoittaviin järjestelyihin. Kilpailumyönteinen lähtökohta edellyttää, että lainsäädäntö pyrkii tukemaan markkinamekanismin itseohjautuvuutta.

Voimassa oleva laki kilpailunrajoituksista (709/88) on vuodelta 1988. Sitä säädettäessä oli olennaista siirtyminen säännöstelytaloudesta kilpailutalouteen. Tuolloin lainsäädäntöön tehdyillä muutoksilla pyrittiin aiempaa tehokkaammin erityisesti markkinoille pääsyn esteiden poistamiseen, määräävän markkina-aseman väärinkäytön torjumiseen sekä vahingollisten kilpailunrajoitusten "itsepurkautumismekanismien" kehittämiseen.

Nykyisen niin sanottu väärinkäyttöperiaatteelle rakentuvan lain voidaan katsoa olevan pääperiaatteiltaan onnistuneen ja käytännössä toimivan. Terveen ja toimivan kilpailun edistämiseen tähtäävää kehitystä on syytä jatkaa ja luoda entistä tehokkaammat keinot kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseen. Muutosten tavoitteena on kehittää kilpailulainsäädäntömme sopeutuvaksi entistä paremmin Länsi-Euroopan integraatiokehityksen ja muuttuvan talouden asettamiin vaatimuksiin. Säännöksissä tulee entistä selkeämmin tuoda esille yhteiskunnan torjuva suhtautuminen vahingollisina pidettäviin kilpailunrajoituksiin ja näin kasvattaa elinkeinonharjoittajien tietämystä yhteiskunnan tuomitsemista menettelytavoista.

1.2. Keinot

Välitön vastuu taloudellisen kilpailun toimivuudesta on elinkeinoelämällä. Julkinen valta voi edistää taloudellista kilpailua vain välillisesti yhtäältä poistamalla ja ehkäisemällä erilaisia kilpailun esteitä ja yleensä vahingollisia kilpailunrajoituksia sekä toisaalta tukemalla markkinamekanismia tutkimus- ja selvitystoiminnalla ja tähän pohjautuvalla valistus- ja asennekasvatuksella.

Voimassa oleva kilpailunrajoituksista annettu laki perustuu pääosin väärinkäyttöperiaatteelle. Kiellettyjen kilpailunrajoitusten määrä on rajoitettu eri tuotanto- ja jakeluportaassa toimivien elinkeinonharjoittajien välisiin määrähintoihin tai tarjouskartelleihin. Väärinkäyttöperiaate ja siihen perustuva neuvottelumenettely ehdotetaan edelleen säilytettäväksi pääasiallisena keinona kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseksi.

Kiellettyjen kilpailunrajoitusten piiriin ehdotetaan lisättäväksi eräitä nykyistä lakia sovellettaessa lähtökohtaisesti vahingollisiksi katsottuja kilpailunrajoituksia. Tällaisia ovat samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien väliset hintasopimukset, tuotannon rajoittaminen, markkinoiden tai hankintalähteiden jakaminen. Vastaavasti jo edellisessä uudistuksessa tähän suuntaan otettu askel eli voimassa olevan lain 6 §:n tehottomuussäännös käy tarpeettomaksi. Kieltojen lisääminen edellyttää samanaikaisesti seuraamusjärjestelmän uudistamista niin, että nykyisten rikosoikeudellisten rangaistusten asemesta siirrytään hallinnollisten seuraamusmaksujen käyttämiseen.

Kilpailunrajoituksen vahingollisen vaikutuksen arvioinnissa noudatettavat tunnusmerkit ehdotetaan pidettäväksi nykyisen lain mukaisi-

na. Määräävän markkina-aseman väärinkäytön esimerkkiluetteloon ehdotetaan lisättäväksi yksinmyynti- ja yksinostosopimusten käyttäminen ilman erityistä syytä. Myös yrityshankintojen ilmoitusvelvollisuutta ehdotetaan laajennettavaksi.

Kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseen pyrkivä neuvottelumenettely ehdotetaan keskitettäväksi kilpailuvirastoon ja kilpailuneuvostoa ehdotetaan kehitettäväksi lainkäyttöviranomaiseksi. Tämä nopeuttaisi huomattavasti asioiden ratkaisemista ja kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamista.

Vastaisuudessa esille tulevat kilpailunrajoitukset ovat todennäköisesti entistä vaikeampia ja merkittävämpiä sekä niihin liittyvät taloudelliset intressit entistä suurempia. Tämän vuoksi kilpailuviranomaisten selvitys- ja tarkastusvaltuuksia ehdotetaan lisättäviksi. Kilpailuvirastolle ehdotetaan myös annettavaksi mahdollisuus kieltää vahingollisen kilpailunrajoituksen toimeenpano väliaikaisesti.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö

Nykyinen laki kilpailunrajoituksista tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1988. Lainsäädännön kokonaisuudistukseen liittyivät samanaikaisesti annetut lait kilpailuvirastosta (711/88), kilpailuneuvostosta (715/88) ja hintasulusta (717/88).

Kilpailunrajoituslain yleisenä tavoitteena on terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. Lain soveltamisessa ovat ensisijaisina tutkimus-, väärinkäyttö- ja julkisuusperiaate. Kieltoperiaate on rajoitettu kahteen kilpailunrajoituksen muotoon.

Taloudellisen kilpailun turvaamiseen pyritään kilpailunrajoituslaissa kilpailunrajoitusten ilmoittamisella, tutkimisella ja julkaisemisella, vahingollisten vaikutusten poistamisella sekä kieltämällä tietyt kilpailunrajoituksen muodot. Kilpailunrajoitusten valvonta painottuu väärinkäyttöperiaatteen mukaiseen yksittäistapauksselliseen harkintaan. Kilpailuasioita käsittelevät kilpailuvirasto ja kilpailuneuvosto sekä eräissä tapauksissa valtioneuvosto.

Lakia ei sovelleta sopimuksiin ja järjestelyihin, jotka koskevat työmarkkinoita tai maataloustuloa koskevissa säännöksissä tarkoitettujen tuotteiden alkutuotantoa. Ellei valtioneuvosto toisin määrää ei lakia myöskään sovelleta kilpailunrajoituksiin, joiden vaikutus ei ulotu Suomeen. Poikkeuksena on Suomen ulkopuolella vaikuttava kilpailunrajoitus, joka kohdistuu suomalaiseen asiakaspiiriin.

Säännösten mukaan elinkeinonharjoittajien ja elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien on ilmoitettava tietyt kilpailunrajoitukset kilpailuvirastolle joko oma-aloitteisesti tai viraston kehotuksesta. Oma-aloitteisesti on ilmoitettava sopimus, päätös tai muu järjestely, jonka mukaan elinkeinotoimintaa on supistettava tai rajoitettava taikka noudatettava määrättyjä hintoja tai hinnoitteluperusteita. Kilpailuviraston kehotuksesta on elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän ilmoitettava muutkin kuin edellä mainitut kilpailunrajoitukset sekä onko hänellä tai sillä määräävä markkina-asema. Kilpailuvirasto voi myös velvoittaa määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittajan ilmoittamaan sille sellaisista yrityshankinnoista, joilla voidaan olettaa olevan merkittävää vaikutusta kilpailuolosuhteisiin.

Selvittämästään kilpailunrajoituksesta kilpailuvirasto voi laatia selostuksen, joka merkitään virastossa pidettävään julkiseen rekisteriin. Virasto voi määrätä kilpailunrajoituksen selvittämisen yhteydessä kertyneen aineiston julkiseksi siltä osin kuin se ei sisällä tietoja liike- tai ammattisalaisuuksista.

Kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamisessa noudatetaan väärinkäyttöperiaatetta. Sen mukaan kilpailunrajoituksiin puututaan silloin, kun niillä katsotaan olevan laissa nimenomaisesti määriteltyjä vahingollisia vaikutuksia. Kilpailunrajoituksella katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia, milloin se terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vaikuttaa sopimattomalla tavalla hinnanmuodostukseen, vähentää tai on omiaan vähentämään tehokkuutta elinkeinoelämän piirissä, estää tai vaikeuttaa toisen elinkeinon harjoittamista, johtaa määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön tai on yhteensopimaton Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuk-

sen kanssa. Määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä on laissa esimerkkiluettelo.

Mikäli kilpailuvirasto katsoo kilpailunrajoituksella olevan vahingollisia vaikutuksia eikä se ole neuvotteluin tai muulla tavoin kyennyt niitä poistamaan, sen on tehtävä esitys kilpailunrajoituksen käsittelemisestä kilpailuneuvostossa. Pääasiassa pankki- tai vakuutustoimintaa koskevassa asiassa ensisijainen esityksenteko-oikeus on pankkitarkastusvirastolla tai sosiaali- ja terveysministeriöllä.

Mikäli esikäsittelyn jälkeen kilpailunrajoituksella havaitaan olevan vahingollisia vaikutuksia, neuvoston tulee ryhtyä asianosaisten kanssa neuvotteluun vahingollisten vaikutusten poistamiseksi.

Laissa on myös rajoitettu niin sanottujen horisontaalisten hinta-, toimitusehto-, kiintiö- ja markkinoidenjakokartellien yksityisoikeudellista pätevyyttä. Tämänkaltaiseen kilpailunrajoitukseen liittyvä sopimussakko- ja vakuudenmenetysehto on tehoton eikä tämänkaltaisen velvoitteen rikkomisesta saa tuomita vahingonkorvausta tai muuta seuraamusta.

Lain mukaan kiellettyjä kilpailunrajoituksia ovat vertikaaliset määrähinnat ja tarjouskartellit. Niiden tahallisesta rikkomisesta (kilpailunrajoitusrikos) on rangaistusasteikko sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Rikosoikeudellisen sanktioinnin alaisia ovat myös ilmoitus- ja tietojenantovelvollisuuden laiminlyönti, asiakirjojen esittämisvelvollisuuden laiminlyönti sekä väärän ilmoituksen tai muun tiedon antaminen kilpailuvirastolle tai kilpailuneuvostolle. Näiden osalta rikosnimike on kilpailunrajoitusrikkomus ja rangaistusasteikko sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Kilpailuolosuhteiden tutkimista koskevat säännökset ovat kilpailuvirastoa koskevassa laissa. Kilpailuvirasto julkaisee harkitsemassaan laajuudessa suorittamiensa tutkimusten tulokset silloin, kun niiden julkaiseminen katsotaan tarpeelliseksi.

2.1.2. Käytäntö

Kilpailuvirasto on laajalti puuttunut yritysten välisiin sopimuksiin ja toimialajärjestöjen päätöksiin yhteisistä hinnoista, palkkioista tai markkinoiden jaosta. Alalle pääsyn esteitä on poistettu ja uusien yrittäjien toimintaa helpotettu puuttumalla määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten toimintaan. Lisäksi on selvitetty elinkeinoelämän rakenteellisia kilpailunrajoituksia ja todettuja vääristymiä on poistettu neuvotteluin. Käytännön työssä on tullut esiin myös ongelmia, jotka johtuvat voimassa olevan kilpailunrajoituksista annetun lain eräistä puutteellisuuksista.

Neuvottelumenettely kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseksi on aikaavievää ja työlästä. Kilpailunrajoitusten salliminen, ellei yksittäistapauksissa erikseen osoiteta niiden vahingollisuutta, ei karsi markkinoilta ennakolta eikä riittävän tehokkaasti vahingollisina pidettäviä menettelytapoja. Myös kaksinkertainen neuvottelumenettely vaikeuttaa kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten nopeaa poistamista.

Kieltojen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Tätä mahdollisuutta ei ole pidettävä tehokkaana eikä tarkoituksenmukaisena seuraamuksena kilpailunrajoitusasioissa. Tuomioistuimissa käsitellyt harvat kilpailunrajoitusrikokset ovat johtaneet vain lieviin sakkorangaistuksiin, joilla ei voida katsoa olevan paljoakaan yleisestävää vaikutusta.

Käytännössä vahingollisia vaikutuksia omaavat kilpailunrajoitukset ovat tulleet kilpailuviraston tietoon asianosaisten tai sivullisten ilmoituksista sekä valvonta- ja tutkimustoiminnan yhteydessä. Paitsi kilpailunrajoituksista vahinkoa ja haittaa kärsineiltä elinkeinonharjoittajilta ilmoituksia on tullut myös kuluttajilta. Lain 8 §:n mukaisia oma-aloitteisia ilmoituksia tehtiin vuonna 1990 kilpailuvirastolle 44 kappaletta. Nykyisen kaltaisen kilpailunrajoitusrekisterin ylläpitäminen ei palvele kilpailuviranomaisten eikä muidenkaan tarpeita.

Pääosiltaan kilpailunrajoitusten selvittämisessä tietojen hankinta on perustunut lain 10 §:ään. Selvitysten käynnistämisvaiheessa rajoituksen olemassaoloa ja siten tietyn elinkeinonharjoittajan mukana oloa ei aina välttämättä pystytä osoittamaan. Tällöin viranomaisten toimivalta saatetaan kyseenalaistaa kiistämällä osallisuus kilpailunrajoitukseen. Käytännössä kilpailunrajoituksesta joudutaan hankkimaan tietoja muiltakin kuin kilpailunrajoitukseen osallisilta.

Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden kilpailuvirasto on asettanut 18:lle määräävässä markkina-asemassa olevalle elinkeinonharjoittajalle. Kilpailuviraston käsityksen mukaan elinkeinonharjoittajat ovat täyttäneet asetetut

ilmoitusvelvoitteet eikä tietoja yrityskaupoista ole pyritty salaamaan. Kilpailun toimivuuden kannalta vaarallisia ovat olleet vain sellaiset yrityskaupat, jotka on toteutettu markkinoilla, joille pääsyn estää julkinen sääntely.

2.1.3. Lain uudistamistarve

Vaikka voimassa oleva kilpailunrajoituksista annettu laki onkin osoittautunut perusteiltaan toimivaksi, on tarpeen kehittää sen keinoja ja saada näin laki entistä toimivammaksi ja selkeämmäksi. Nykyisen lain soveltamisesta saatu käytännön kokemus ja kilpailupolitiikan muodostuminen merkittäväksi talouspolitiikan osaksi osoittavat, että on tarpeen selventää suhtautumista kilpailunrajoituksiin, joilla on poikkeuksetta katsottu olevan vahingollisia vaikutuksia. Tällaisten kilpailunrajoitusten liittäminen kieltojen joukkoon vähentää rakenteellisia eroavaisuuksia myös Euroopan yhteisöjen ja suunnitteilla olevan Euroopan talousalueen kilpailuoikeuteen nähden. Lainsäädännön ja sen sisältämien viranomaisten toimivaltuuksien selventäminen lisää myös elinkeinonharjoittajien kannalta heidän toimintansa ennustettavuutta ja mahdollisuuksia entistä paremmin päättää kilpailukeinojensa käytöstä taloudellisten tosiasioiden ohjaamana.

Lain lähtökohtana tulee edelleenkin olla kilpailunrajoitukset periaatteessa torjuva asenne, johon ei liity ylimitoitettua kilpailunrajoitusten valvontaa tai sanktiointia. Kuitenkin räikeissä yksittäistapauksissa pitää mahdollistaa tehokas reagointi. Valvonnan tulee edelleenkin painottua väärinkäyttöperiaatteen mukaiseen harkintaan. Selkeästi jo nykykäytännön mukaan vahingollisiksi todettuja kilpailunrajoituksia siirretään kuitenkin kieltoperiaatteen piiriin. Koska siirrettäviksi ehdotetut kilpailunrajoitukset ovat paljolti oma-aloitteisen ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia, ehdotetaan nykyisen lain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta ja kilpailunrajoitusten rekisteröinnistä luovuttavaksi. Vastaavasti ehdotetaan tietojensaantia ja tarkastustoimintaa koskevia säännöksiä tehostettaviksi.

Edellä mainitut muutosehdotukset mahdollistaisivat kilpailuviraston voimavarojen suuntaamisen nykyistä tarkoituksenmukaisemmin eli rajoitusten selvittämiseen ja vahingollisten vaikutusten poistamiseen. Neuvottelut kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseksi sekä niiden epäonnistuessa esityksen tekeminen kilpailuneuvostolle ehdotetaan keskitettäviksi kilpailuvirastoon. Kuitenkin pääasiassa pankki- tai vakuutustoimintaa koskevissa asioissa pankkitarkastusvirastolla tai sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi rinnakkainen valvontaoikeus esityksenteko-oikeuksineen.

Voimassa olevan lain mukaan kiellettyjen kilpailunrajoitusten rikkomisesta on tuomittava rangaistukseen (kilpailunrajoitusrikos). Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Rangaistusseuraamusta ei kuitenkaan ole kilpailunrajoitusasioissa pidettävä tehokkaana ja tarkoituksenmukaisena seuraamuksena. Lakiin sisältyvien kieltojen rikkomukset voidaan joustavimmin käsitellä hallinnollisessa järjestyksessä sellaisissa viranomaisissa, jotka ovat erikoistuneet kilpailuasioiden käsittelemiseen. Kilpailunrajoituksiin liittyvän taloudellisen tosiseikaston ja elinkeinoelämässä vallitsevien lainalaisuuksien arviointi on ilman erityisasiantuntemusta vaikeaa. Toisaalta kiellettyä kilpailunrajoitustekoa arvioitaessa on enemmän painoa kiinnitettävä teon elinkeinoelämälle tuottamaan vahinkoon kuin sen tekijän toimenpiteiden subjektiiviseen moitittavuuteen.

Koska ehdotetut materiaaliset muutokset ja tarkennukset aiheuttaisivat viittausten kautta muutoksia moneen voimassa olevan lain pykälään, ehdotetaan säädettäväksi kokonaan uusi laki kilpailunrajoituksista.

2.2. Asian valmistelu

Asiaa on valmistellut kauppa- ja teollisuusministeriön 21 päivänä toukokuuta 1990 asettama työryhmä, joka on kilpailulainsäädännön uudistamisehdotuksia valmistellessaan ottanut työnsä lähtökohtina huomioon sekä nykyisestä lainsäädännöstä saadut kokemukset että Länsi-Euroopan taloudellisen integraation kilpailulainsäädännön kehittämiselle asettamat vaatimukset (komiteanmietintö 1991:15).

Kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnöstä on saatu lausunto oikeusministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, ulkoasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, kuluttaja-asiamieheltä, kuluttajavirastolta, pankkitarkastusvirastolta, Akava

ry:ltä, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:ltä, Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto STTK ry:ltä, Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitto TVK ry:ltä, Maataloustuottajain Keskusliitto MTK ry:ltä, Elintarviketeollisuusliitto ry:ltä, Kaupan Keskusvaliokunnalta, Keskuskauppakamarilta, Osuuspankkien Keskusliitolta, Pienteollisuuden Keskusliitto ry:ltä, Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto ry:ltä, Suomen Kaupunkiliitto ry:ltä, Suomen Kunnallisliitto ry:ltä, Suomen Lakimiesliitto ry:ltä, Suomen Pankkiyhdistykseltä, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ry:ltä, Suomen Yrittäjäin Keskusliitto ry:ltä, Säästöpankkiliitto ry:ltä, Tukkukaupan Keskusliitto ry:ltä, Vähittäiskaupan Keskusliitto ry:ltä, Kuluttajat-Konsumenterna ry:ltä, Suomen Kuluttajaliitto ry:ltä, Kesko Oy:ltä ja Valio Meijerien Keskusosuusliikkeeltä. Yhteisen lausunnon ovat toimittaneet Teollisuuden Keskusliitto ry, Suomen Työnantajain Keskusliitto ry ja Suomen Ulkomaankauppaliitto ry samoin kuin Koneyrittäjien Liitto ry ja Suomen Kuorma-autoliiton puutavarajaosto.

Lausunnonantajat ovat suhtautuneet ehdotettuihin muutoksiin pääosin myönteisesti. Ehdotusten eräissä yksityiskohdissa esiintyy kuitenkin erilaisia mielipiteitä. Näitä ovat muun muassa ehdotuksen 6 §:ssä kiellettyjen horisontaalisten kilpailunrajoitusten määrittely ja siihen liittyen poikkeuslupamenettely, kilpailuviranomaisten tietojensaanti- ja tarkastusoikeus, pankki- ja vakuutusalan kilpailunrajoitusten valvonta sekä yrityskauppavalvonta. Seuraamusjärjestelmän uudistamista siten, että siirryttäisiin hallinto-oikeudellisiin seuraamusmaksuihin, ei lausuntokierroksella vastustettu.

Lausunnonantajien esittämät näkökohdat on mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon esitystä lopulliseen muotoon saatettaessa.

3. Muut maat

Euroopan yhteisöt ja sen jäsenvaltiot

Euroopan yhteisöjen (EY) kilpailusääntöjä sovelletaan vain sellaisiin kilpailua rajoittaviin järjestelyihin, jotka saattavat vaikuttaa vinouttavasti jäsenmaiden väliseen kauppaan. Yhteisöjen kilpailusäännöt nojautuvat lähtökohtaisesti kilpailunrajoitusten kieltoperiaatteelle. Kielto koskee sekä samalla tuotanto- ja jakeluportaalla toimivien yritysten keskinäisiä kartelleja että eri tasoilla toimivien yritysten rajoitustoimia (85 artikla, Rooman sopimus) kuin myös määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä (86 artikla). Käytännön hallinnollisten ongelmien ratkaisemiseksi ja yritysten tiettyjen yleishyödyllisten yhteistyömuotojen sallimiseksi kieltoperiaatetta on lievennetty erityisin ryhmäpoikkeuksin sekä mahdollisuudella saada yksilöllinen poikkeuslupa. EY:n komissio on myös antanut vakiintunutta hallintokäytäntöä osoittavia tiedonantoja, joista merkittävin on pienten ja keskisuurten yritysten yhteistyötä koskeva niin sanottu bagatellitiedonanto.

Kilpailuasioissa komissiolla on laajat tutkimis- ja tiedonsaantivaltuudet. Kieltojen rikkomistapauksissa sanktiona on rangaistuksen luonteinen hallinnollinen sakko, prosessuaalinen sakko tai uhkasakko.

EY:n jäsenvaltioiden kansallinen kilpailunormisto poikkeaa useissa maissa yksityiskohdissa EY:n omasta kilpailuoikeudesta. Saksan kilpailulaki (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen) perustuu pääosin kieltoperiaatteelle. Kiellosta poiketen voidaan sallia pienten ja keskisuurten yritysten yhteistyö, joka pyrkii parantamaan näiden kilpailuasemaa suhteessa suuriin määräävässä asemassa oleviin yrityksiin. Iso-Britannian järjestelmää on pidettävä väärinkäyttöperiaatteelle nojautuvana, mutta käytännön valvonnassa lähtökohtana pidetään, että kilpailunrajoitus on yleisen edun vastainen, jollei se täytä säännöksissä määriteltyjä ehtoja. Muutosehdotuksen mukaan kilpailunrajoitusten rekisteröintiin perustuva järjestelmä kumottaisiin ja tilalle tulisi kieltoperiaate sekä poikkeuslupien myöntämismahdollisuus hyödyllisiksi katsottaville järjestelyille. Ranskan laki hinnoittelun vapaudesta ja kilpailusta (Ordonnance N 86-1248) perustuu kieltoperiaatteelle. Kiellosta voidaan myöntää poikkeuslupia. Lisäksi voidaan antaa joitakin sopimustyyppejä koskevia ryhmäpoikkeuksia.

Tanskan vuodelta 1989 oleva Konkurrencelov perustuu väärinkäyttöperiaatteelle. Määrähintajärjestelmä on kielletty ja Licitationsloven vuodelta 1966 kieltää tarjouskartellit. Kilpailunrajoitukset, jotka vaikuttavat tai voivat vaikuttaa merkittävästi markkinoihin, on ilmoitettava kilpailuneuvostolle. Neuvosto pyrkii poistamaan rajoitusten vahingollisia vaikutuksia neuvotteluin. Jos siinä ei onnistuta, neuvosto voi määrätä rajoituksen purettavaksi joko kokonaan tai osittain. Neuvosto voi myös tietyissä tapauksissa määrätä tavaroiden ja palvelus-

ten enimmäishinnat korkeintaan vuodeksi kerrallaan. Kilpailuneuvoston päätöksistä voidaan valittaa kilpailutuomioistuimelle.

Ruotsi ja Norja

Ruotsissa on voimassa vuonna 1982 annettu laki (Konkurrenslag), joka perustuu väärinkäyttöperiaatteelle ja vastaa pitkälti Suomen lainsäädäntöä. Määrähinnat ja tarjouskartellit ovat kiellettyjä kilpailunrajoituksia. Ruotsin lakiin sisältyy säännöksiä yrityshankintojen valvonnasta. Norjassa kilpailunrajoitusten valvonnassa sovelletaan osittain kieltoperiaatetta. Määritellyistä kielloista voivat viranomaiset myöntää poikkeuksia. Norjan hintalaki (prisloven) sisältää säännöksiä yrityskauppavalvonnasta.

Sekä Ruotsissa että Norjassa on meneillään kilpailulainsäädännön tarkistamistyö. Ruotsissa on ehdotettu kieltoperiaatteen laajentamista, hallinnollisten sanktioiden käyttöön ottamista sekä organisaation uudistamista. Norjassa selvitetään muun muassa kilpailupolitiikan tehtäviä ja päämääriä, kilpailunrajoitusten ilmoitusvelvollisuutta, viranomaisten organisaatiota sekä sanktiomahdollisuuksien kehittämistä.

4. Esityksen organisatoriset vaikutukset

Ehdotettu laki keskittäisi kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseksi käytävät neuvottelut kilpailuvirastolle. Kilpailuneuvostossa käytävistä neuvotteluista luopuminen korostaisi neuvoston asemaa lainkäyttöviranomaisena.

Kilpailuviraston lisäksi myös pankkitarkastusvirasto tai sosiaali- ja terveysministeriö voisivat tehdä esityksen kilpailuneuvostolle, milloin asia koskee pankkitarkastusviraston valvomaa toimintaa tai vakuutustoimintaa. Täten mainituilla viranomaisilla olisi kilpailuasioissa rinnakkainen valvontaoikeus esityksenteko-oikeuksineen.

Kilpailuviraston alaisina toimivien lääninhallitusten tulisi seurata alueensa kilpailuolosuhteita sekä selvittää kilpailunrajoituksia ja kilpailuviraston toimeksiannosta pyrkiä niiden vahingollisten vaikutusten poistamiseen.

5. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole välittömiä valtiontaloudellisia vaikutuksia. Tässä vaiheessa valvontatehtävät voidaan hoitaa nykyisellä henkilökunnalla. Kiellettyjen kilpailunrajoitusten rikkomisesta valtiolle maksettavaksi määrättävien seuraamusmaksujen määrää on vaikea arvioida.

Tehostunut kilpailulainsäädäntö vähentää elinkeinonharjoittajien aikaansaamia vahingollisia kilpailunrajoituksia, joilla on kansantaloudelle haitallisia vaikutuksia. Lainsäädännön ennaltaehkäisevä ja ohjaava vaikutus lisääntyy. Viranomaisten tietojensaannin laajentaminen ja neuvottelumenettelyn nopeuttaminen lyhentävät vahingollisten kilpailunrajoitusten voimassaoloaikaa.

Tuomittavien kilpailunrajoitusten selkeämpi määrittely antaa yrityksille nykyistä paremmat lähtökohdat suunnitella toimintaansa ja toimintatapojaan myös kansainvälistymistä silmällä pitäen.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Tämän esityksen kanssa annetaan samanaikaisesti esitykset laiksi kilpailuneuvostosta ja laiksi kilpailuvirastosta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta sekä esitys laeiksi vakuutusyhtiölain sekä talletuspankkien toiminnasta annetun lain muuttamisesta. Nämä esitykset muodostavat kokonaisuuden, joten ne tulisi käsitellä ja saattaa voimaan samanaikaisesti.

Kilpailuneuvostoa koskeva lakiehdotus sisältää säännöksiä kilpailuneuvoston kokoonpanosta sekä sen työskentelytavoista. Kilpailuvirastoa koskeva esitys sisältää eräitä viraston tehtävien tarkennuksia sekä tietojensaannin kumoamisen siltä osin kuin ehdotetaan siirrettäväksi kilpailunrajoituslakiin. Vakuutusyhtiölain sekä talletuspankkien toiminnasta annetun lain muuttamista koskeva esitys vastaa tätä esitystä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki kilpailunrajoituksista

1 §. Pykälän 1 momentissa ilmaistaan lain yleiseksi tavoitteeksi terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. Säännös vastaa sanamuodoltaan nykyistä lakia.

Kilpailua voivat vahingollisesti rajoittaa yksittäisten elinkeinonharjoittajien aikaansaamien järjestelyjen lisäksi myös julkisen vallan aikaansaamat rajoitukset. Tällaiset rajoitukset voivat johtua säädöksistä, hallinnollisista määräyksistä tai hallintotoimista. Lain säännöksiä sovellettaessa tulisi 2 momentin mukaan voimassa olevan lain tapaan ottaa huomioon sekä kuluttajien etu että elinkeinotoiminnan harjoittamisen vapauden turvaaminen perusteettomilta esteiltä ja rajoituksilta.

2. §. Pykälä koskee lain asiallista ja alueellista soveltamisalaa. Se ehdotetaan säilytettäväksi nykyisen kaltaisena. Soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät edelleen sopimukset tai järjestelyt, jotka koskevat työmarkkinoita tai maataloustuloa koskevissa säännöksissä tarkoitettujen tuotteiden alkutuotantoa. Ulkopuolelle jäisivät pääsääntöisesti myös kilpailunrajoitukset, joiden vaikutus ei ulotu Suomeen.

3 §. Pykälän 1 momentti sisältää elinkeinonharjoittajan määritelmän ja 2 momentti määräävän markkina-aseman määritelmän. Nämä ovat samat kuin nykyisessä laissa.

Elinkeinonharjoittajan käsite on tarkoitettu laajaksi. Elinkeinonharjoittajina pidettäisiin luonnollista henkilöä tai yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka harjoittaa ammattimaista yleensä taloudelliseen tulokseen tähtäävää toimintaa.

4. §. Pykälä sisältää niin sanottua määrähintakieltoa koskevan säännöksen. Ehdotus vastaa asialliselta sisällöltään voimassa olevan lain määrähintakieltoa muutoin paitsi, että säännöksellä kiellettäisiin sekä alimman että myös ylimmän hinnan noudattamisen vaatiminen seuraavalta myyntiportaalta.

Määrähintakiellon tarkoituksena on turvata elinkeinonharjoittajan oikeus hintakilpailuun niin, ettei edellinen tuotanto- tai jakeluporras aseta sille esteitä. Elinkeinonharjoittajan tulee jokaisessa jakeluportaassa saada määrätä itsenäisesti omat hintansa omien kustannustensa ja kilpailutilanteensa pohjalta. Jos edellinen myyntiporras määrää seuraavan myyntiportaan alimman tai ylimmän myyntihinnan, jälleenmyyjän vapaus päättää omista myyntihinnoistaan ja -ehdoistaan estyy. Minkään hyödykkeen myynnissä ei ole olemassa vain yhtä oikeaa hintaa suhteessa hyödykkeen laatuun tai sen myyntiin liittyviin palveluihin. Korkeimman mahdollisimman hinnan asettamiskielto vastaa myös EY:n oikeuskäytäntöä, jossa sekä alimman että ylimmän hinnan määrääminen seuraavalle myyntiportaalle on kielletty.

Jotkut yrittäjät voisivat tarjota hyödykkeen myynnissä siihen liittyviä oheispalveluja kuten esimerkiksi käytön opastusta, huoltoa, takuita, jos palvelujen kustannukset voidaan sisällyttää hyödykkeen hintaan. Vaikka hyödykkeen ostaja joutuisikin maksamaan korkeamman hinnan, voi tämä silti mieluummin valita hyödykkeen, jonka ostamiseen liittyy mainitunlaisia lisäsuoritteita. Mikäli edellinen jakeluporras on määrännyt myyjän ylimmät hinnat, tällaisten uusien liiketoimintamallien kehitys vaikeutuu.

Ylimpien sallittujen hintojen asettaminen johtaa käytännössä tavallisesti siihen, että näistä hinnoista tulee yleisesti perittyjä hintoja. Hyödykkeet hinnoitellaan ylärajan tuntumaan. Seurauksena on hintakilpailun väheneminen ja todennäköinen hintatason nousu. Samaan johtaa alimpien hintojen määrääminen, joka estää jakeluporrasta alentamasta hintojaan.

Pykälä ei sisällä voimassa olevassa laissa olevaa mainintaa, ettei määrähintakielto estä ohjeellisen hinnan, vastikkeen tai sen määräytymisperusteen esittämistä. Maininnan voidaan epäillä lisänneen seuraavalle myyntiportaalle tarkoitettujen ohjehintojen käyttöä määrähintakiellon kiertämiseksi. Säännöksen poisjättämisen tarkoituksena ei kuitenkaan ole kieltää ohjeellisten hintojen antamista, jos niitä todella voidaan pitää seuraavaa myyntiporrasta sitomattomina.

Kiellon rikkomiseen liittyy jäljempänä 7 §:ssä ehdotettu seuraamusjärjestelmä.

5. §. Pykälässä säädetään niin sanotusta tarjouskartellikiellosta. Tarjouskartellikiellolla pyritään suojaamaan ensinnäkin tarjouksen pyytäjän luottamusta siihen, että tarjous edustaa sen antajan kilpailumahdollisuuksia ja toisaalta kysyntä- ja tarjontaolosuhteisiin perustuvan hintamekanismin toimivuutta tarjouskilpailussa. Säännös on sanamuodoltaan sama kuin nykyisessä laissa.

Kiellon rikkomiseen liittyy jäljempänä 7 §:ssä ehdotettu seuraamusjärjestelmä.

6 §. Pykälässä ehdotetaan kiellettäväksi samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien tai näiden yhteenliittymien tekemät keskinäiset sopimukset ja vastaavat järjestelyt elinkeinotoiminnassa perittävien hintojen ja vastikkeiden määräämisestä tai suosittamisesta, tuotannon rajoittamisesta sekä markkinoiden tai hankintalähteiden jakamisesta.

Ehdotus tarkoittaa sekä yritysten nimenomaisia sopimuksia tai tähän rinnastettavaa yritysten yhteisymmärrystä kuin myös yritysten yhteiselinten ja yhteenliittymien päätöksiä tai vastaavia järjestelyjä, joilla rajoitetaan ja ohjataan horisontaalisessa tasossa yritysten kilpailukeinojen käyttöä. Siten yrittäjien yhteistoiminta voi perustua nimenomaiseen tai hiljaiseen sopimukseen, niin sanottuun herrasmiessopimukseen. Tällaisen yhteisymmärryksen merkkinä voi olla yhdenmukainen käyttäytyminen, jota toisaalta voi esiintyä myös oligopolistisilla markkinoilla, jossa harvat yrittäjät seuraavat ja myötäilevät kilpailijoidensa käyttäytymistä. Pelkkä kilpailijoiden käyttäytymisen seurailu ei ole säännöksessä kiellettyä toimintaa.

Pykälän 1 kohdassa ehdotetaan kielletäväksi yritysten hintayhteistyö. Hyödykkeen hinta on markkinoilla keskeinen tuotanto- ja kulutuspäätöksiä ohjaava tekijä. Kuluttajat valitsevat hyödykkeitä tarpeidensa sekä tarjolla olevien hyödykkeiden hinta- ja laatusuhteiden perusteella. Hyödykkeitä tuottavat ja tarjoavat elinkeinonharjoittajat puolestaan tekevät liiketoimintaa koskevat päätöksensä kuluttajien kysynnän sekä markkinoilta saatavien hintojen ja voittojen ohjaamina.

Mikäli elinkeinonharjoittajien hinnanmuodostus on itsenäistä, yrittäjät voivat periä hyödykkeistään erilaisia hintoja omien kustannustensa ja kilpailutilanteensa perusteella. Tämä antaa mahdollisuuden hintakilpailun syntymiseen, jossa kuluttajille tarjotaan erihintaisia hyödykkeitä. Koska ostajan valinta todennäköisesti kohdistuu hinta/laatu suhteeltaan parhaimpaan tuotteeseen tai palveluun, tällaista hyödykettä tarjoava elinkeinonharjoittaja menestyy. Kilpailijoiden on tällöin pystyttävä tarjoamaan samanlaisia hyödykkeitä ainakin samanlaisin ehdoin pysyäkseen markkinoilla. Tämän seurauksena ne joutuvat tehostamaan tuotantoaan ja toimintaansa sekä vähentämään kustannuksiaan. Toisaalta niiden täytyy kehittää myös uusia entistä parempia tarjontavaihtoehtoja, joilla ne voivat vallata markkinoita ja ansaita voittoja. Kokonaisseurauksena on elinkeinonharjoittajien suorituskyvyn lisääntyminen ja tuotantovoimien ohjautuminen tehokkaaseen käyttöön.

Mikäli hintakilpailu estyy, markkinoiden itseohjautuvuus häiriintyy. Jos yrittäjien kesken syntyy yhteisymmärrys samojen hintojen noudattamisesta, kuluttajien valintamahdollisuudet rajoittuvat. Koska elinkeinonharjoittajien kustannukset ovat erilaiset ja yhteistyön piirissä perittävät hinnat määräytyvät tavallisesti korkeimmin kustannuksin toimivan elinkeinonharjoittajan mukaan, joillekin yrittäjille saattaa syntyä kohtuuttoman suuria voittoja. Tällaisilla yrityksillä olisi mahdollisuus myydä halvemmalla, mutta ne eivät sitä yhteistyön johdosta tee. Tämä on kuluttajan kannalta epäedullista. Toisaalta hintakilpailun puute vähentää tarvetta toiminnan tehostamiseen.

Hintakartellit voivat koskea paitsi tavaroista ja palveluista perittäviä tai maksettavia hintoja myös alennuksia tai erilaisia toimitusmaksuja sekä vastaavia toimitusehtoja. Hintoja koskevat suositukset ja ohjeet yhdenmukaistavat myös yritysten hinnoittelua ja haittaavat markkinoiden itseohjautuvuutta. Suositusluonteisten hinnoitteluohjeiden antaminen ja niiden soveltaminen johtaa käytännössä lähes aina samaan lopputulokseen kuin nimenomainen hintoja koskeva sopimus. Tähän on rinnastettava myös erilaisten yhteisten hinnoitteluperusteiden ja laskentakaavojen käyttö. Sen sijaan yleistä tasoa kuvaavien hinta- ja kustannustietojen kokoaminen ja julkaiseminen antaa sekä kuluttajille että yrittäjille mahdollisuuden arvioida hintojen kohtuullisuutta ja suunnitella toimintaa. Tällaistenkaan tietojen ei tulisi paljastaa yksittäisten yritysten kustannustietoja ja niiden tulisi perustua "historialliseen aineistoon".

Erilaiset ketjujen tai muiden kauppiasryhmien lyhytaikaiset tarjouskampanjat ovat yleensä hinnoiltaan kuluttajille kohtuullisia eikä tällaisissa markkinointitilanteissa ole syytä asettaa pienyrittäjiä eri asemaan kuin valtakunnallisia yrityksiä. Näille samoin kuin pysyvästi halvemmiksi tarkoitettujen tuotteiden yhteishinnittelulle tulisi tarvittaessa hakea poikkeuslupa. Elinkeinonharjoittajan tulisi tällöin näyttää poikkeusluvan edellytysten täyttyminen.

Pykälän 2 kohdan mukaan pelkkä tuotan-

non rajoittaminen sekä markkinoiden tai hankintalähteiden jakaminen olisi aina kiellettyä.

Tuotannonrajoitukset ovat tavallisimmin yritysten tuotantokiintiöitä koskevia sopimuksia tai näihin rinnastettavia järjestelyjä. Tällaisia järjestelyjä tehdään usein oligopolistisilla markkinoilla, joissa tuotetaan yhdenmukaisia tuotteita ylitarjontatilanteessa. Rajoitukset ovat haitallisia, koska niillä estetään tuotantorakenteen tarkoituksenmukainen sopeutuminen vallitsevaan kysyntätilanteeseen sekä ylläpidetään tarpeetonta kapasiteettia. Tämän seurauksena elinkeinoelämän tehokkuus vähenee. Tuotannon rajoitukset tähtäävät tavallisesti myös tietyn hintatason ylläpitämiseen. Yrityksillä ei ole kannustinta alentaa tuotteiden hintoja, kun alennuksia ei voida korvata tuotannon ja myyntimäärien kasvattamisella.

Markkinoiden jakoa koskevat järjestelyt voivat koskea markkinaosuuksia, markkina-alueita tai asiakkaita, joille hyödykettä myydään. Järjestelyjä on pidettävä haitallisina, koska markkinoiden jakaminen antaa yrityksille suojatun toiminta-alueen, jossa niillä on mahdollisuus harjoittaa kuluttajien kannalta epäedullista hinnoittelua. Kilpailun puuttuminen ei yllytä yritystä tehostamaan toimintaansa. Lisäksi kuluttajien valintamahdollisuudet ja tilaisuudet hinta- ja laatuvertailujen tekemiseen vaikeutuvat. Markkinaosuuksien määrittely ja jakaminen johtavat myös tuotannon rajoituksiin ainakin ylikapasiteettitilanteissa, minkä seurauksena on elinkeinoelämän tehokkuuden väheneminen.

Hankintalähteiden jakaminen on samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien keskeinen järjestely, jolla jaetaan tavarantoimituksia ja -toimittajia. Kyseessä on ostokartelli, jolla vaikeutetaan tavarantoimittajien toimintaedellytyksiä ja rajoitetaan tuotantoa. Mikäli ostajina toimivat yritykset ovat jakaneet toimittavat yritykset ja niiden osuudet, tavarantoimittajien edellytykset tuotannon harjoittamiseen heikkenevät ja kyseisen hyödykkeen käyttö on pienempää kuin kysynnän ja tarjonnan luontaiset edellytykset mahdollistaisivat.

Hankintalähteiden tai markkinoiden jakamisena olisi aina kiellettyä niin sanottu välillinen boikotti, jossa samalla tasolla toimivat elinkeinonharjoittajat ryhmittyvät torjuakseen ryhmittymän ulkopuolisen kilpailijan alalle tulon tai estääkseen alalla jo olevan kilpailijan tehokkaan toiminnan. Välillisessä boikotissa kartelli painostaa kilpailijan tai mahdollisen kilpailijan asiakasta tai tavarantoimittajaa liikesuhteen katkaisemisella tai liikesuhteesta pidättäytymisellä, jos asiakas tai toimittaja jatkaa liikesuhteita kartellin kilpailijan kanssa. Näin yhteisesti aikaansaatu kilpailunrajoitus ilmenee joko toimituskieltona tai ostoista pidättäytymisenä. Säännös ei kuitenkaan estäisi esimerkiksi vähittäiskauppiasketjua sopimasta ostojen keskittämisestä tietylle toimittajalle, ellei samalla sovita siitä, että kaikki ketjun kauppiaat boikotoivat toimittajaa, joka on liikesuhteessa ketjun kilpailijan kanssa.

Kuitenkin tietyissä erityistapauksissa 2 kohdassa kielletyt kilpailunrajoitukset voidaan katsoa välttämättömiksi keinoiksi kuluttajia muuten hyödyttävien järjestelyjen toteuttamiseksi. Tällaisilla järjestelyillä tähdätään yhteistoiminnan kautta edullisempiin hintoihin. Hyödyllisyyden arviointi riippuu sopimusten sisällöstä ja markkinoilla muutoin vallitsevasta kilpailutilanteesta.

Elinkeinonharjoittajat voivat vähentää tuotantoaan paitsi sopimalla yritysten samanaikaisista tuotannon rajoituksista myös tekemällä niin sanottuja rationalisoimis- tai erikoistumissopimuksia, joilla yritykset luopuvat vastavuoroisesti tietystä toiminnasta. Tällaisten sopimusten voidaan katsoa tehostavan tuotteiden valmistusta ja jakelua, koska yritykset voivat keskittyä tiettyyn tuotantoon. Tehokkuuden lisääntymisen seurauksena yritykset voivat myös tarjota ostajille edullisempia hyödykkeitä. Yritysten yhteinen tutkimustoiminta edistää osapuolten teknistä tietämystä sekä estää päällekkäistä tutkimusta. Yhteistyöhön liittyvä tietojen vaihto kiihdyttää uusien keksintöjen syntymistä sekä auttaa yhteistyön seurauksena syntyvien tuotteiden valmistuksen rationalisointia.

Kustannuksia voivat säästää myös yhteiset myyntiorganisaatiot, joiden läpi tuotteet voivat mennä vapaasti ilman hintayhteistyötä tai markkinoidenjakoa, varsinkin, jos yrityksillä on mahdollisuus myös ottaa suoria tilauksia asiakkailta.

Pykälän 2 kohdan mukaan tuotannon rajoittaminen, markkinoiden tai hankintalähteiden jakaminen olisi sallittua silloin, kun ne ovat välttämättömiä järjestelyille, jotka tehostavat tuotantoa tai jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä ja hyöty pääosaltaan tulee asiakkaille tai kuluttajille. Tällaisissa järjestelyissä yritys joutuisi siihen sisältyvän kil-

pailunrajoituksen sallittavuutta harkitessaan selvittämään järjestelyn hyödyt ja olemaan varautunut osoittamaan ne tarvittaessa kilpailuviranomaisille. Rajoitukset eivät luonnollisesti saisi olla kokonaisuuteen nähden liiallisia. Kiellettyjä olisivat aina järjestelyt, joihin sisältyy osana hintayhteistyötä.

EY:ssä on tällaiset kilpailunrajoitukset sallittu poikkeuksin tai komission tiedonannoin. Ryhmäpoikkeukset koskevat muun muassa erikoistumista, tutkimus- ja kehitysyhteistyötä, know-how'ta ja lisensiointia. Poikkeusasetuksissa on annettu lukuisia määräyksiä sallituista ja kielletyistä ehdoista, jonka lisäksi on määritelty markkinaolosuhteita koskevia edellytyksiä. Komissio voi yksittäistapauksissa halutessaan evätä poikkeuksen. Järjestelyn sallittavuutta meillä harkittaessa voitaisiin arviointiperustetta hakea EY:n oikeuskäytännöstä ottaen samalla huomioon Suomen markkinat.

Tarvittaessa voitaisiin selventäviä säännöksiä antaa lain täytäntöönpanosta annettavalla asetuksella.

Kiellon rikkomiseen liittyy jäljempänä 7 §:ssä ehdotettu seuraamusjärjestelmä.

7 §. Voimassa olevassa laissa kiellettyjen kilpailunrajoitusten rikkomisesta säädetään rangaistukseksi sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Rikosnimikkeenä on kilpailunrajoitusrikos.

Ilmoitus- tai tietojenantovelvollisuuden laiminlyönti, asiakirjojen esittämisvelvollisuuden laiminlyönti sekä väärän tiedon antaminen kilpailuneuvostolle tai kilpailuvirastolle on sanktioitu rikosnimikkeellä kilpailunrajoitusrikkomus. Tällöin on rangaistusasteikkona sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan lain 4 - 6 §:ssä kiellettyjä kilpailunrajoituksia koskevien säännösten rikkomisesta seuraamuksena säädettäväksi erityinen seuraamusmaksu (kilpailunrikkomismaksu). Hallinto-oikeudellisessa menettelyssä määrättävä rangaistuksen luonteinen maksu toteuttaisi paremmin lain tavoitteita kuin nyt käytössä oleva rikosoikeudellinen seuraamus. Ilmeisen kohtuuttomien seurausten välttämiseksi ehdotetaan kuitenkin, että seuraamusmaksua ei olisi määrättävä silloin, kun menettelyä on pidettävä vähäisenä tai maksun määräämistä kilpailun turvaamisen kannalta muutoin perusteettomana. Vähäisenä voitaisiin pitää esimerkiksi alueellisesti tai ajallisesti rajoittunutta toimintaa tai toimintaa, jonka taloudelliset vaikutukset ovat vähäisiä. Samoin, jos kielletystä kilpailunrajoituksesta myönnettäisiin poikkeus, voitaisiin seuraamusmaksun määrääminen poikkeuksen antamista edeltäneestä kiellon rikkomisesta katsoa kilpailun turvaamisen kannalta tarpeettomaksi. Ensimmäisellä kerralla kiellon rikkomisesta voitaisiin määrätä alhaisempi maksu ja korottaa maksua seuraavalla kerralla, mikäli yritys edelleen jatkaa kiellon rikkomista.

Pykälän 2 momentissa määritellään ne tekijät, jotka olisi otettava huomioon seuraamusmaksun suuruutta määrättäessä. Ehdotuksen mukaan otettaisiin huomioon kilpailunrajoituksen laatu ja laajuus sekä rajoituksen kestoaika.

Samassa momentissa ehdotetaan säädettäväksi seuraamusmaksun vähimmäismääräksi 5 000 markkaa ja enimmäismääräksi neljä miljoonaa markkaa. Enimmäismäärä voitaisiin ehdotuksen mukaan kuitenkin, jos kilpailunrajoitus ja olosuhteet huomioon ottaen olisi perusteltua, ylittää enintään 10 prosentiksi kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän edellisen vuoden liikevaihdosta. Tällainen syy normaaliasteikon ylittävän maksun määräämiseen voisi olla esimerkiksi ilmeinen kilpailunrajoituksen laaja-alaisuus tai jatkuva toistaminen taikka erityinen vahingollisuus muulle elinkeinotoiminnalle. Seuraamusmaksun määrän tulisi myös ylittää kilpailunrajoituksella mahdollisesti saavutettu hyöty.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että seuraamusmaksun määräisi kilpailuviraston esityksestä kilpailuneuvosto. Maksu määrättäisiin maksettavaksi valtiolle.

8 §. Pykälä sisältää yleislausekkeen, jossa asetetaan väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti kilpailunrajoituksen vahingollisten vaikutusten tunnusmerkit. Säännös vastaa sanamuodoltaan nykyisen lain vastaavaa säännöstä paitsi, että määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeva vahingollisuuden tunnusmerkistö ehdotetaan siirrettäväksi erilliseksi säännökseksi.

Säännöksessä käytetty ilmaus "terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta sopimattomalla tavalla" osoittaa perusteet, joiden valossa kilpailunrajoituksen hyväksyttävyys yleisen edun kannalta on tutkittava. Perusteet ovat joustavia ja niiden soveltamisessa on otettava huomioon toimialan erityisolosuhteet ja kulloinkin vallitsevat kilpailupoliittiset tavoitteet. Kilpailun rajoittuminen ei itsessään ole vahingollista, mikäli kilpailua voidaan kui-

tenkin pitää toimivana ja kyse ei ole taloudellisesti tai markkinatalouden eettisten pelisääntöjen valossa epäterveestä menettelystä.

9 §. Pykälässä säädetään määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä paitsi, että esimerkkiluettelossa on uutena väärinkäytön muotona mainittu yksinmyynti- ja yksinostosopimusten käyttäminen hyödykkeiden jakelussa ilman erityistä syytä.

Yksinmyyntisopimuksilla hyödykkeen valmistaja sitoutuu myymään tuotetta vain tietyille jälleenmyyjille. Sopimuksiin voidaan ottaa ehto, jonka mukaan jälleenmyyjä ei saa myydä kilpailevia tuotemerkkejä. Tällaisilla yksinmyyntisopimuksilla samoin kuin yksinostosopimuksilla, joilla jälleenmyyjä sitoutuu ostamaan tuotteen vain tietyltä tavarantoimittajalta, valmistaja voi tehostaa hyödykkeen jakelua, mutta samalla myös rajoittaa samanlaisten tuotteiden välistä kilpailua.

Määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittajan tiettyjen jälleenmyyjien kanssa tekemät yksinmyyntisopimukset vaikeuttavat jakelujärjestelmän ulkopuolelle jäävien elinkeinonharjoittajien toimintaa. Tällaisen jakeluyrityksen toimintaedellytykset voivat vaikeutua ratkaisevasti, koska mahdollisten kilpailevien hyödykkeiden jakelu ei kykene tarjoamaan riittävää toiminnan mittakaavaa. Yksinmyynti- ja yksinostosopimusten käyttö voi myös kasvattaa hyödykkeiden jakelukustannuksia ja vähentää jakeluyritysten mahdollisuuksia hyödyntää laajan tuotevalikoiman välittämisestä syntyviä mittakaavaetuja.

Yksinmyyntisopimuksiin sisältyvät rajoitukset kilpailevien tuotemerkkien myynnistä samoin kuin määräävässä markkina-asemassa olevan valmistajan jakeluyritysten kanssa tekemät yksinostosopimukset luovat alalle pääsyn esteitä, koska ne estävät uusien valmistajien pääsyä olemassa oleviin jakelukanaviin. Näin tavarantoimittaja tai valmistaja, joka on määräävässä asemassa, voi yksinmyynti- tai yksinostosopimuksia käyttämällä vaikeuttaa yrityksen kanssa kilpailevien tarjontavaihtoehtojen syntymistä. Yksinmyyntisopimusten jakelun tehostamiseen ja tietyn hyödykkeen kilpailuvoiman parantamiseen tähtäävä vaikutus ei toteudu tilanteessa, jossa markkinoilla ei ole vastaavia kilpailevia hyödykkeitä ja tuotemerkkejä. Hyödykkeiden myynnissä määräävässä markkina-asemassa oleva yritys voi yksinmyyntisopimusten kautta ylläpitää korkeaa hintatasoa. Ostajana tällainen yritys voi yksinostosopimusten kautta valvoa hyödykkeen lopullista hintatasoa ja säädellä eri valmistajien markkinaosuuksia.

Määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittajan käyttämät yksinmyynti- tai yksinostosopimukset eivät kaikissa tilanteissa ole vahingollisia. Tämän vuoksi säännösehdotukseen on otettu maininta "ilman erityistä syytä". Tällainen erityinen syy voi johtua hyödykkeen luonteesta, jolloin jakelukanavan perustamiseen liittyvät kustannukset ovat niin suuret, ettei kilpailevien jälleenmyyjien tulo markkinoille ole perusteltua.

Määräävässä markkina-asemassa oleva yrityksen on sallittua käyttää selektiivistä eli valikoivaa myyntiä hyödykkeiden jakelussa, jos yrittäjä valitsee jälleenmyyjät tiettyjen laadullisten perusteiden mukaan ja näitä perusteita noudatetaan johdonmukaisesti. Yksinmyyntisopimusten käyttöä on näissä tilanteissa kuitenkin yleensä pidettävä vahingollisena, koska joidenkin selektiivisyyden tunnusmerkit täyttävien elinkeinonharjoittajien pääsy jakelujärjestelmään estyy, eikä muita vastaavia samanveroisia hankintalähteitä ole tarjolla.

Ehdotettu uusi esimerkki määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä on EY:n kilpailuoikeuden periaatteiden mukainen. Yksinmyynti- ja yksinostosopimuksia koskevissa ryhmäpoikkeusasetuksissa on nimenomaan todettu, ettei poikkeusta voida myöntää, mikäli kyseisen hyödykkeen markkinoilla kilpailu ei ole toimivaa. EY:n oikeuskäytännössä tilalla, jossa ei ole toimivaa kilpailua, tarkoitetaan jonkun yrityksen määräävää markkina-asemaa.

10 §. Säännös koskee elinkeinonharjoittajien ja elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien velvollisuutta antaa kilpailuvirastolle tämän kehotuksesta kilpailunrajoituksen sisällön, tarkoituksen ja vaikutuksen sekä kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi tarpeellisia tietoja ja asiakirjoja. Samalla oma-aloitteisesta ilmoitusvelvollisuudesta ehdotetaan tarpeettomana luovuttavaksi. Säännöstä täydentää ehdotuksen 20 §, jossa määritellään kilpailuviranomaisten oikeus tarkastuksen toimittamiseen. Kilpailuolosuhteiden ja kilpailunrajoitusten selvittämisen turvaamiseksi tietojenantovelvoitetta ehdotetaan eräiltä osin laajennettavaksi.

Voimassa olevan lain tietojenantovelvollisuutta koskeva säännös koskee vain elinkeinonharjoittajaa tai elinkeinonharjoittajien yh-

teenliittymää, joka on osallisena kilpailunrajoituksessa. Tätä ei kuitenkaan voida pitää riittävänä kilpailunrajoitusten selvittämisen kannalta.

Pykälän 1 momentin mukaan tietojenantovelvollisuus voitaisiin kohdistaa elinkeinonharjoittajiin ja näiden yhteenliittymiin riippumatta niiden osallisuudesta kilpailunrajoitukseen. Elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajan yhteenliittymä ei voisi estää selvitystoimenpiteitä vetoamalla siihen, ettei kilpailuviranomainen ole osoittanut yrityksen tai yhteenliittymän olevan osallisena kilpailunrajoituksessa.

Myös kilpailunrajoituksen kohteena olevalle yritykselle voitaisiin asettaa tietojenantovelvollisuus. Tämä voisi olla tarpeen muualta saatujen tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi tai, jos kilpailunrajoituksen soveltajilta ei syystä taikka toisesta saada lainkaan tietoja. Samoin esimerkiksi määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen asiakkailta voitaisiin pyytää tietoja kyseisen yrityksen kilpailukäyttäytymisestä.

Hyvän hallinnon vaatimusten mukaisesti viranomaisen selvittämisvaltuuksia ei saisi käyttää laajemmalti, kuin mitä kilpailunrajoituksen tai kilpailuolosuhteiden selvittäminen välttämättä vaatii eikä selvityksen kohteelle saisi aiheuttaa tarpeetonta haittaa. Elinkeinonharjoittajille ei myöskään saisi asettaa velvollisuutta selvittää muita koskevia kilpailunrajoituksia, vaan heiltä voitaisiin vaatia vain olemassa olevaa aineistoa. Käytännössä kilpailunrajoituksia koskevat selvityspyynnöt osoitettaisiin nykyiseen tapaan pääasiallisesti kilpailunrajoituksen osallisille.

Voimassa olevassa laissa kilpailuolosuhdetutkimuksista säädetään kilpailuvirastosta annetussa laissa. Elinkeinonharjoittajiin kohdistuvat viranomaisten toimivaltasäännökset on johdonmukaista koota kilpailunrajoituksia koskevaan lakiin. Kilpailuolosuhdetutkimusten onnistuminen tulee varmistaa myös niissä tapauksissa, joissa alan elinkeinonharjoittajat eivät halua vapaaehtoisesti luovuttaa tietoja tutkimuksia varten.

Pykälän 2 momentissa asetettaisiin elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle velvollisuus antaa tietoja määräävän markkinaaseman selvittämiseksi. Vastaava säännös on voimassa olevassa laissa. Ehdotus eroaa tästä kuitenkin sikäli, ettei yritystä enää velvoitettaisi ilmoittamaan, onko sillä määräävä markkinaasema, vaan yritykseltä vaadittaisiin ne tiedot, jotka ovat tarpeen määräävän markkina-aseman toteamiseksi. Määräävän markkina-aseman selvittäminen voi liittyä yrityksen soveltaman kilpailunrajoituksen vahingollisuuden tutkimiseen tai yrityshankintojen ilmoittamisvelvollisuuden asettamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan elinkeinonharjoittaja ja näiden yhteenliittymä olisi velvollinen antamaan 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot lääninhallitukselle sen selvittäessä kilpailunrajoitusta tai kilpailuolosuhteita. Velvollisuus koskisi sekä tapauksia, joissa kilpailuvirasto on antanut lääninhallitukselle selvitystoimeksiannon että lääninhallituksen oma-aloitteisia selvityksiä.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan, että tiedot olisi niin vaadittaessa annettava kirjallisina. Tältä osin säännös vastaa voimassa olevan kilpailuvirastoa koskevan lain vastaavaa säännöstä.

11 §. Pykälä koskee yrityshankintojen ilmoitusvelvollisuutta eräissä tapauksissa. Pykälän 1 momentti on sisällöltään sama kuin nykyisessä laissa. Pykälän mukaan määräävässä markkina-asemassa oleva elinkeinonharjoittaja voitaisiin eräissä tapauksissa velvoittaa ilmoittamaan kilpailuvirastolle yrityshankinnat, joilla voidaan olettaa olevan merkittävää vaikutusta kilpailuolosuhteisiin.

Yrityskaupoilla on toimivilla markkinoilla kahdenlainen tausta. Toisaalta ne ovat välttämättömiä talouden dynaamisuuden säilyttämiseksi ja niiden kautta eliminoituu markkinoilta tehottomia yrityksiä. Toisaalta ne voivat johtua halusta vähentää kilpailua. Suomessa viime vuosina tapahtuneissa merkittävissä yrityskaupoissa on ollut esimerkkejä kummastakin ryhmästä.

Kilpailun toimivuuden kannalta erityisen vahingollisia ovat sellaiset yrityskaupat, jotka toteutetaan markkinoilla, joille pääsy on estetty julkinen vallan toimesta. Pykälän 2 momentissa ehdotetaankin, että kilpailuvirasto voisi asettaa yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden myös elinkeinonharjoittajalle, joka toimii sellaisilla hyödykemarkkinoilla, joilla kilpailua julkisen vallan toimesta estetään tai merkittävästi rajoitetaan taikka vääristetään. Elinkeinonharjoittajan ei tarvitsisi tässä tilanteessa olla määräävässä markkina-asemassa. Ilmoitusvelvollisuus voitaisiin täten asettaa esimerkiksi elinkeinonharjoittajalle, joka toimii tuontisuojatulla alalla taikka alalla, jossa tuotantoa tai raaka-aineita tuetaan. Tällaisissa tapauksissa tulisi lisäksi

pyrkiä toimiviin kilpailuolosuhteisiin alan markkinoiden sääntelyä muuttamalla ja tätä kautta rakenteellisesti korjaamaan yrityskaupan aiheuttamia haittavaikutuksia.

Pykälän 3 momentin mukaan elinkeinonharjoittaja voitaisiin nykyiseen tapaan velvoittaa toimittamaan lisäselvityksiä ilmoituksen kohteena olevasta toimenpiteestä.

12 §. Pykälän 1 momentin mukaan kilpailuvirasto selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia. Tekemiensä selvitysten ja käytettävissä olevan aineiston perusteella viraston tulee harkita ja ratkaista, mitkä kilpailunrajoitukset on otettava neuvottelujen kohteeksi rajoituksen vahingollisten vaikutusten poistamiseksi. Vastaavan sisältöiset säännökset ovat nykyisessä laissa.

Pykälän 2 momentin mukaan myös lääninhallitukset selvittäisivät kilpailunrajoituksia sekä kilpailuviraston toimeksiannosta pyrkisivät neuvotteluin tai muilla toimenpiteillä rajoituksen vahingollisten vaikutusten poistamiseen.

Kilpailunrajoitukset ovat usein alueellisia tai paikallisia. Valtakunnallistenkin rajoitusten toteuttaminen on usein yritysten tai yhdistysten alueorganisaation tehtävänä. Koska rajoituksiin tulisi voida puuttua mahdollisimman nopeasti, ehdotetaan, että myös lääninhallituksille annettaisiin tehtäväksi kilpailunrajoitusten selvittäminen. Näin lääninhallitukset voisivat nopeasti reagoida havaitsemiinsa kilpailunrajoituksiin. Neuvottelujen käyminen rajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseksi edellyttäisi kuitenkin kilpailuviraston erityistä toimeksiantoa, joka voisi koskea nimenomaisesti määrättyä kilpailunrajoitusta tai alueella esiintyviä määrätyn tyyppisiä kilpailunrajoituksia. Tällä varmistettaisiin samanlainen kohtelu samantyyppisissä kilpailunrajoituksissa eri puolilla maata. Lääninhallitusten tulisi luonnollisesti selvittää kilpailunrajoituksia myös kilpailuviraston toimeksiannosta. Ehdotuksen 10 §:n mukaan lääninhallituksilla olisi tietojensaantivaltuudet sekä kilpailuolosuhteiden yleiseen selvittämiseen että tässä ehdotettujen tehtävien suorittamiseen.

Mikäli kilpailuvirasto tai lääninhallitus ei käymissään neuvotteluissa tai muulla tavoin onnistuisi poistamaan kilpailunrajoituksen vahingollisia vaikutuksia, olisi kilpailuviraston 3 momentin mukaan tehtävä esitys kilpailuneuvostolle. Säännös vastaa nykyistä lakia.

Lääninhallitusten tulisi täten lähettää selvitys käymistään neuvotteluista tai käyttämistään muista keinoista kilpailuvirastolle, joka ratkaisi sen, onko neuvottelujen kautta päästy tarvittaviin tuloksiin vai tuleeko asia viedä kilpailuneuvoston käsiteltäväksi. Kuten nykyisinkin kilpailuviraston tekemään esitykseen olisi aina liitettävä perusteltu selvitys.

Pykälän 4 momentin mukaan kilpailuviraston lisäksi myös pankkitarkastusvirasto tai sosiaali- ja terveysministeriö voisi tehdä esityksen kilpailuneuvostolle, milloin asia koskee pääasiassa pankkitarkastusviraston valvomaa toimintaa tai vakuutustoimintaa. Täten kilpailuvirastolla yleisvalvontaviranomaisena ja erityisvalvontaviranomaisilla olisi rinnakkainen valvontaoikeus esityksenteko-oikeuksineen kilpailuasioissa. Tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä johtuen myös toiselle valvontaviranomaiselle olisi varattava mahdollisuus antaa asiasta lausunto. Kun vakuutusyhtiölaissa (1062/79) on säännös erityisvalvontaviranomaisen ja kilpailuviraston tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä ja kun vastaavanlainen säännös ehdotetaan lisättäväksi talletuspankkien toiminnasta annettuun lakiin (1268/90), tulisi molempien valvontaviranomaisten näkökulma esille kilpailunrajoituksen käsittelyssä. Pankkitarkasturviraston valvonta kattaa talletuspankkien toiminnasta annetussa laissa tarkoitetun pankkitoiminnan lisäksi pankkitarkastusvirastosta annetussa laissa (1273/90) mainittujen luonnollisten henkilöiden, yhteisöjen ja edustustojen valvonnan, arvopaperimarkkinalain (495/89) noudattamisen valvonnan sekä ehdotetun rahoitustoimintalain valvonnan.

13 §. Pykälä vastaa pääosiltaan nykyistä sääntelyä. Säännöksen mukaan elinkeinonharjoittaja, jota kilpailunrajoitus välittömästi koskee, tai elinkeinonharjoittajien tai kuluttajien etujen valvomiseksi toimiva yhteisö voisi tehdä esityksen kilpailuneuvostolle, jollei kilpailuvirasto taikka pankkitarkastusvirasto tai sosiaali- ja terveysministeriö tee esitystä vahingollisten vaikutusten poistamiseksi. Kun mainitut yhteisöt voisivat tehdä esityksen myös pääasiassa pankkitarkastusviraston valvomaa toimintaa tai vakuutustoimintaa koskevassa asiassa, olisi tällöin myös pankkitarkastusvirastolle tai sosiaali- ja terveysministeriölle varattava tilaisuus antaa lausunto esityksestä.

14 §. Pykälässä ehdotetaan annettavaksi kilpailuvirastolle mahdollisuus väliaikaisesti kieltää kilpailunrajoituksen soveltaminen tai toimeenpaneminen taikka määräämään elinkeinonharjoittajalle toimitusvelvoite. Säännös voi

olla tarpeen muun muassa tapauksissa, joissa menettely estää tai vaikeuttaa toisen elinkeinonharjoittamista, taikka silloin kun kilpailuviraston aikaisemmin neuvotteluin purkamaa kilpailunrajoitusta pyritään uudistamaan kiertojärjestelyillä. Sen sijaan kilpailuneuvoston käytettävänä olevaa mahdollisuutta määrätä tietyin edellytyksin määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittajan perimistä hinnoista, vastikkeista tai niiden määräytymisperusteista ei voitaisi käyttää väliaikaisesti.

Ehdotuksen 2 momentin mukaan kilpailuviraston tulisi saattaa väliaikaista kieltoa tai velvoitetta koskeva määräyksensä kilpailuneuvoston käsiteltäväksi viikon kuluessa määräyksen antamisesta uhalla, että kielto tai velvoite muutoin raukeaa. Määräykseen tulisi liittää kilpailuviraston 12 §:n mukainen esitys kilpailunrajoituksen vahingollisten vaikutusten poistamiseksi.

Ehdotuksen 3 momentti sisältää säännöksen elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän kuulemisesta ennen väliaikaisen kiellon tai velvoitteen antamista.

Ehdotuksen 4 momentti koskee väliaikaisen kiellon tai velvoitteen tehosteeksi asetettavaa uhkasakkoa. Uhkasakon asettaisi kilpailuvirasto ja sen tuomitsisi maksettavaksi kilpailuneuvosto.

15 §. Pykälässä säädetään nykyiseen tapaan kilpailuneuvostoon tehdyn esityksen esikäsittelystä, jossa asiaa valmistellaan puheenjohtajan johdolla niin, että se voidaan viipymättä ratkaista. Esikäsittelyn tarkoituksena on edistää ja mahdollisuuksien mukaan myös nopeuttaa varsinaista menettelyä kilpailuneuvostossa. Käytännössä olisi edelleen mahdollista, että esikäsittelyn aikana päästään osapuolia tyydyttävään ratkaisuun ilman, että asian käsittelyä on tarpeen jatkaa kilpailuneuvostossa.

16 §. Pykälä koskee kilpailuneuvoston käytettävissä olevia pakotteita. Pakotteet ovat samat kuin nykyisessä laissa.

17 §. Pykälän 1 ja 2 momentti koskevat ehdotuksen 16 §:n 1 momentissa tarkoitettujen kilpailuneuvoston käytettävissä olevien pakotteiden tehosteeksi asetettavaa uhkasakkoa sekä neuvoston käsittelynsä ajaksi asettamaa väliaikaista kieltoa tai velvoitetta. Säännökset vastaavat nykyistä sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa säädetään tapauksesta, jossa kilpailuvirasto on 14 §:n nojalla asettanut väliaikaisen kiellon tai velvoitteen. Kilpailuneuvoston olisi ehdotuksen mukaan otettava asia käsiteltäväkseen kuukauden kuluessa esityksen saapumisesta ja samalla määrättävä, onko kilpailuviraston väliaikainen kielto tai velvoite sekä viraston niiden tehosteeksi mahdollisesti asettama uhkasakko edelleen voimassa. Mikäli virasto ei olisi asettanut uhkasakkoa, kilpailuneuvosto voisi sellaisen asettaa käsittelynsä ajaksi pitäessään viraston väliaikaisen kiellon voimassa.

18 §. Pykälän mukaan ehdotuksen 4—6 §:n taikka kilpailuneuvoston antaman kiellon, velvoitteen tai määräyksen taikka kilpailuviraston antaman väliaikaisen kiellon tai velvoitteen vastaista kilpailunrajoituksen ehtoa ei saisi soveltaa tai panna täytäntöön. Säännös on luonteeltaan informatiivinen ja se vahvistaa muutoinkin voimassa olevan yleisen periaatteen kiellettyjen ehtojen siviilioikeudellisesta tehottomuudesta. Vastaava säännös on nykyisessä laissa.

19 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan kilpailuvirastolle annettavaksi mahdollisuus hakemuksesta myöntää poikkeuksia ehdotuksen 4-6 §:ssä säädetyistä kielletyistä kilpailunrajoituksista. Poikkeuksen myöntämisen edellytyksenä olisi asiakkaille tai kuluttajille tuleva hyöty. Kilpailulainsäädännössä omaksutun ja noudatetun menettelyn mukaisesti hakijana voisi olla elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä. Oikeusturvan ja yhdenvertaisen kohtelun takaamisesta johtuu, että elinkeinonharjoittajan yhteenliittymälle myönnetty poikkeuslupa sisältää samalla viranomaisen yleisen kannanoton siihen, että luvassa määritelty menettely, joka on vastoin 4—6 §:ssä kiellettyjä kilpailunrajoituksia, on sallittua. Elinkeinonharjoittajien yhteenliittymälle myönnettävä poikkeuslupa olisi näin tavallaan tietynlaisessa kilpailunrajoituksessa lupa kiellosta poikkeavalle menettelylle, jossa yhteenliittymä olisi "toimeenpanija".

Poikkeuksessa voitaisiin luonnollisesti määritellä sallittuja ja kiellettyjä sekä markkinaolosuhteita koskevia ehtoja. Poikkeukset voisivat koskea esimerkiksi 6 §:n perusteluissa mainittuja lyhytaikaisia tarjouskampanjoita ja sellaisia järjestelyjä, joilla pienyrittäjät parantavat poikkeuksellisissa markkinaolosuhteissa kilpailukykyään suuriin yrityksiin nähden.

Pykälän 2 momentin mukaan poikkeusluvan hakija voisi vaatia asian siirrettäväksi kilpailuneuvoston ratkaistavaksi, jos kilpailuvirasto katsoo, ettei poikkeusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Pykälän 3 momentissa säädetään poikkeusluvan peruuttamisesta.

20 §. Pykälä vastaa pääosiltaan voimassa olevaa tarkastussäännöstä. Tarkastus voitaisiin tehdä kiellettyjen kilpailunrajoitusten selvittämiseksi sekä kilpailuneuvoston antamien kieltojen, velvoitteiden ja määräysten noudattamisen valvomiseksi. Tarkastukset voisivat koskea myös kielletyistä kilpailunrajoituksista annettujen poikkeuslupien käyttöä.

Pykälän 2 momentissa säädetään elinkeinonharjoittajan ja näiden yhteenliittymän velvollisuuksista kilpailuviranomaisten suorittamassa tarkastuksessa. Yrityksen olisi ensinäkin sallittava virkamiehille pääsy hallinnassaan oleviin liike- ja varastotiloihinsa tarkastuksen toimittamiseksi. Liiketiloihin pääsyn tarkoituksena on turvata varsinaisen asiakirjatarkastuksen tekeminen. Tarkastus voisi kohdistua myös yrityksen varastoihin esimerkiksi toimituskyvyn tutkimiseksi tapauksissa, joissa yritys laiminlyö kilpailuneuvoston asettamaa toimitusvelvoitetta.

Tarkastettavina asiakirjoina voisivat olla muun muassa liikekirjeenvaihto ja kirjanpitoaineisto. Monet yritysten väliset liiketapahtumat, yhteydenotot ja sopimukset samoin kuin yrityksen sisäinen asiakirjamateriaali voidaan tallentaa tietokoneelle. Tämän vuoksi ehdotetaan, että elinkeinonharjoittaja ja näiden yhteenliittymä olisi velvollinen esittämään tarkastuksessa myös tietojenkäsittelyn tallenteensa.

Tarkastus voisi kohdistua pykälässä erikseen mainittujen asiakirjojen lisäksi kaikkeen sellaiseen aineistoon, jolla perustellusti voidaan olettaa olevan merkitystä lain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvonnassa. Tarkastettavina asiakirjoina voisivat tulla kysymykseen yrityksessä laaditut, sen lähettämät ja sille saapuneet asiakirjat riippumatta niiden laatijasta. Esittämisvelvollisuutta ei poistaisi esimerkiksi se seikka, että saapunut kirjeenvaihto voitaisiin tarkastaa myös lähettäjän luona.

Ehdotuksen mukaan tarkastuksen toimittajalla olisi oikeus ottaa valokopioita asiakirjoista. Hyvän tarkastustavan mukaisesti tarkastuksen kohteelle olisi ilmoitettava, mitä sen asiakirjoja on kopioitu.

Pykälässä tarkoitettu tarkastus eroaa ehdotuksen 10 §:n mukaisesta tietojen ja asiakirjojen antamisvelvollisuudesta sikäli, että tarkastuksessa asiakirjat on esitettävä välittömästi tarkastustilaisuudessa.

Ehdotuksen 25 §:n mukaan kilpailuvirasto voisi asettaa uhkasakon tässä pykälässä säädettyjen velvoitteiden tehosteeksi. Tarkastusmenettely voitaisiin aloittaa uhkasakkomenettelyllä, jos yrityksen aikaisemmasta käyttäytymisestä tai asian merkittävyydestä olisi pääteltävissä yrityksen tahto vaikeuttaa tarkastusta harhaanjohtavien tietojen antamisella tai asiakirjojen kätkemisellä tai hävittämisellä.

21 §. Pykälä sisältää säännöksiä muutoksenhausta kilpailuneuvoston ja kilpailuviraston tämän lain nojalla antamiin päätöksiin.

Pykälän 1 momentissa luetellaan tilanteet, joissa kilpailuneuvoston päätöksiin saisi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Muutoksenhaun kohteena voisivat olla kilpailuneuvoston 16 §:n 1 momentin nojalla antamat kielto-, toimitusvelvoite- ja hinnan määräämistä koskevat päätökset ja 7 §:n 1 momentin mukainen maksuseuraamuksen määrääminen. Muutoksenhakuoikeus koskisi vain lopullisia päätöksiä.

Kilpailuneuvoston uhkasakon asettamista ja tuomitsemista koskevat muutoksenhakusäännökset vastaavat nykyisen lain säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan, että kilpailuneuvoston väliaikaisen kiellon tehosteeksi asettaman uhkasakon maksettavaksi määräämiseen voisi hakea muutosta.

Kilpailuviraston antamaan päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla.

Pykälän 4 momentissa säädettään seuraamusmaksun täytäntöönpanosta.

22 §. Pykälässä säädettään 4—6 §:ssä kiellettyjen kilpailunrajoitusten rikkomisen vanhentumisajasta. Viiden vuoden vanhentumisaika on sama kuin EY:ssä.

23 §. Pykälässä on voimassa olevan lain mukaisesti tietojenantovelvollisuuden ja asiakirjojen esittämisvelvollisuuden ulkopuolelle ehdotettu jätettäväksi teknisluonteiset ammattisalaisuudet.

24 §. Yhdenmukaisesti voimassa olevan lain kanssa ehdotetaan lakiin sisällytettäväksi säännös salassapitovelvollisuudesta, ja sen rikkominen ehdotetaan saatettavaksi rangaistusuhan alaiseksi ehdotuksen 28 §:n mukaisesti.

25 §. Säännös vastaa pääosiltaan voimassa olevan lain säännöksiä. Uhkasakon käyttöä ehdotetaan kuitenkin laajennettavaksi siten, että esityksen 20 §:ssä tarkoitettujen velvollisuuksien täyttämisen tehosteeksi voitaisiin asettaa uhkasakko.

Ehdotus uhkasakon käytön laajentamiseksi

johtuu siitä, että voimassa olevan lain mukaisesta poliisin virka-apumenettelystä ehdotetaan luovuttavaksi.

26 §. Pykälä sisältää viittauksen uhkasakkolakiin, jota noudatettaisiin tässä laissa tarkoitettuja uhkasakkoja asetettaessa ja maksettavaksi määrättäessä, jollei toisin ole säädetty.

27 §. Pykälä sisältää rangaistussäännöksen väärän ilmoituksen tai tiedon antamisesta kilpailuvirastolle, lääninhallitukselle tai kilpailuneuvostolle. Rikosnimike ja rangaistustaso olisivat samat kuin nykyisessä laissa.

28 §. Pykälän mukaan rangaistaisiin se, joka rikkoo ehdotuksen 24 §:n mukaisen salassapitovelvollisuuden. Säännös vastaa nykyistä lakia.

29 §. Pykälän mukaan tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta annettaisiin tarvittaessa asetuksella.

30 §. Pykälä sisältää voimaantulosäännöksen. Ehdotetulla lailla kumottaisiin nykyinen laki kilpailunrajoituksista. Ne päätökset, jotka on annettu nykyisen lain nojalla jäisivät voimaan. Tällaisia olisivat esimerkiksi yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuutta koskevat kilpailuviraston päätökset. Lisäksi lain 6 §:n säännöksille ehdotetaan kuuden kuukauden siirtymäaikaa.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki
kilpailunrajoituksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku
Yleisiä säännöksiä

1 §

Terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaamisesta vahingollisilta kilpailunrajoituksilta on voimassa, mitä tässä laissa säädetään.

Tätä lakia sovellettaessa on erityisesti otettava huomioon kuluttajien etu ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen vapauden turvaaminen perusteettomilta esteiltä ja rajoituksilta.

2 §

Tätä lakia ei sovelleta sopimuksiin tai järjestelyihin, jotka koskevat työmarkkinoita tai maataloustuloa koskevissa säännöksissä tarkoitettujen tuotteiden alkutuotantoa.

Ellei valtioneuvosto toisin määrää, tätä lakia ei sovelleta kilpailunrajoitukseen, joka rajoittaa taloudellista kilpailua Suomen ulkopuolella, siltä osin, kuin se ei kohdistu suomalaiseen asiakaspiiriin. Valtioneuvosto voi määrätä lain sovellettavaksi ulkomaita koskevaan kilpailunrajoitukseen, mikäli vieraan valtion kanssa tehty sopimus sitä edellyttää tai maan ulkomaankaupan etu sitä vaatii.

3 §

Elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan tässä laissa luonnollista henkilöä tai yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti pitää kaupan, ostaa, myy tai muutoin vastiketta vastaan hankkii tai luovuttaa tavaroita tai palveluksia (*hyödyke*).

Määräävä markkina-asema katsotaan olevan elinkeinonharjoittajalla tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä, jolla koko maassa tai tietyllä alueella on yksinoikeus tai muu sellainen määräävä asema tietyillä hyödykemarkkinoilla, että se merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja taikka vastaavalla muulla tavalla vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.

2 luku

Kilpailunrajoituksista

4 §

Elinkeinotoiminnassa ei saa vaatia seuraavalta myyntiportaalta, että kotimaassa tarjottavien hyödykkeiden myynnissä tai vuokrauksessa ei ylitetä tai aliteta tiettyä hintaa, vastiketta tai sen määräytymisperustetta.

5 §

Elinkeinotoiminnassa ei saa soveltaa sopimusta tai yhteisymmärryksessä toisen kanssa muuta järjestelyä, jonka mukaan tavaran myymistä, ostamista tai palveluksen suorittamista koskevassa tarjouskilpailussa:

1) jonkun on luovuttava tarjouksen tekemisestä;

2) jonkun on annettava korkeampi tai alempi tarjous kuin toisen; tai

3) tarjoushinta, ennakko tai luottoehto muutoin perustuu tarjoajien yhteistoimintaan sellaisessa tarjouskilpailussa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske sopimusta tai muuta järjestelyä, jonka mukaan tarjouksen antajat ovat liittyneet yhteen tehdäkseen yhteisen tarjouksen yhteisestä suorituksesta.

6 §

Samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivat elinkeinonharjoittajat tai näiden yhteenliittymät eivät saa sopimuksella, päätöksellä tai niihin rinnastettavalla menettelyllä:

1) määrätä tai suosittaa elinkeinotoiminnassa perittäviä tai maksettavia hintoja tai vastikkeita; tai

2) rajoittaa tuotantoa, jakaa markkinoita tai hankintalähteitä, elleivät ne ole välttämättömiä järjestelyille, jotka tehostavat tuotantoa tai jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä ja hyöty pääosaltaan tulee asiakkaille tai kuluttajille.

7 §

Elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle, joka rikkoo 4—6 §:n säännöksiä, määrätään seuraamusmaksu (*kilpailunrikkomismaksu*), jollei menettelyä ole pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä kilpailun turvaamisen kannalta muutoin pidetä perusteettomana.

Maksua määrättäessä on otettava huomioon kilpailunrajoituksen laatu ja laajuus sekä sen kestoaika. Maksun suuruus on viidestä tuhannesta markasta neljään miljoonaan markkaan. Jos kilpailunrajoitus ja olosuhteet huomioon ottaen on perusteltua, mainittu määrä saadaan ylittää. Maksu saa kuitenkin olla enintään 10 prosenttia kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän edellisen vuoden liikevaihdosta.

Seuraamusmaksun määrää kilpailuviraston esityksestä kilpailuneuvosto. Maksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

8 §

Kilpailunrajoituksella katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia, jos se terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta sopimattomalla tavalla:

1) vaikuttaa hinnanmuodostukseen;

2) vähentää tai on omiaan vähentämään tehokkuutta elinkeinoelämän piirissä;

3) estää tai vaikeuttaa toisen elinkeinon harjoittamista; tai

4) on yhteensopimaton velvoittavan kansainvälisen sopimuksen kanssa.

9 §

Määräävän markkina-aseman väärinkäytöllä katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia. Väärinkäyttönä pidetään muun ohella:

1) liikesuhteesta pidättäytymistä ilman asiallista syytä;

2) hyvään kauppatapaan perustumattomien asiakkaan toimintavapautta rajoittavien liikesuhteen ehtojen käyttämistä;

3) yksinmyynti- tai yksinostosopimusten käyttämistä ilman erityistä syytä;

4) kohtuuttoman tai kilpailun rajoittamista ilmeisesti tarkoittavan hinnoittelukäytännön soveltamista; tai

5) määräävän markkina-aseman hyväksi käyttämistä muiden hyödykkeiden tuotantoa tai markkinointia koskevan kilpailun rajoittamiseksi.

3 luku

Tietojenanto kilpailunrajoituksista

10 §

Elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä on velvollinen kilpailuviraston kehotuksesta antamaan tälle kaikki kilpailunrajoituksen sisällön, tarkoituksen ja vaikutuksen sekä kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat.

Elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän on myös annettava kilpailuviraston kehotuksesta tietoja ja asiakirjoja sen selvittämiseksi, onko elinkeinonharjoittajalla tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä määräävä markkina-asema.

Vastaavat tiedot ja asiakirjat on annettava lääninhallitukselle sen selvittäessä kilpailunrajoituksia tai kilpailuolosuhteita.

Tiedot on niin vaadittaessa annettava kirjallisena.

11 §

Kilpailuvirasto voi velvoittaa määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittajan ilmoittamaan sellaiset liikkeen hankkimista, osake-enemmistön ostamista tai muuta toisen elinkeinonharjoittajan toimintaa koskevan määräämisvallan hankkimista koskevat sopimukset, joilla voidaan olettaa olevan merkittävää vaikutusta kilpailuolosuhteisiin.

Ilmoitusvelvollisuus voidaan asettaa muullekin kuin 1 momentissa tarkoitetulle elinkeinonharjoittajalle, milloin tämä toimii sellaisilla hyödykemarkkinoilla, joilla kilpailua julkisen vallan toimesta estetään tai merkittävästi rajoitetaan taikka vääristetään.

Kilpailuvirasto voi velvoittaa 1 ja 2 momentissa tarkoitetun elinkeinonharjoittajan toimittamaan tarvittavia lisäselvityksiä ilmoituksen kohteena olevasta toimenpiteestä.

4 luku

Kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistaminen

12 §

Kilpailuvirasto selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia. Jos kilpailuvirasto katsoo kilpailunrajoituksella olevan 8 tai 9 §:ssä tarkoitettuja vahingollisia vaikutuksia, sen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin niiden poistamiseksi.

Lääninhallitus selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia sekä kilpailuviraston toimeksiannosta ryhtyy toimenpiteisiin kilpailunrajoituksen vahingollisten vaikutusten poistamiseksi.

Mikäli kilpailunrajoituksen vahingollisia vaikutuksia ei ole neuvotteluin tai muulla tavoin kyetty poistamaan, kilpailuviraston on tehtävä esitys kilpailuneuvostolle.

Myös pankkitarkastusvirasto voi tehdä esityksen pääasiassa sen valvomaa toimintaa sekä sosiaali- ja terveysministeriö pääasiassa vakuutustoimintaa koskevan kilpailunrajoituksen käsittelemisestä kilpailuneuvostossa.

13 §

Mikäli kilpailuvirasto taikka pankkitarkastusvirasto tai sosiaali- ja terveysministeriö ei tee 12 §:ssä tarkoitettua esitystä asian käsittelemisestä kilpailuneuvostossa, sen voi tehdä elinkeinonharjoittaja, jota kilpailunrajoitus välittömästi koskee, tai elinkeinonharjoittajien tai kuluttajien etujen valvomiseksi toimiva yhteisö. Kilpailuvirastolle on varattava tilaisuus antaa lausuntonsa esityksestä. Jos kilpailunrajoitus koskee pääasiassa pankkitarkastusviraston valvomaa toimintaa tai vakuutustoimintaa, on myös pankkitarkastusvirastolle tai sosiaali- ja terveysministeriölle varattava tilaisuus antaa lausunto esityksestä.

14 §

Jos kilpailunrajoituksen soveltaminen tai toimeenpaneminen on tarpeen estää välittömästi, kilpailuvirasto voi antaa väliaikaisesti tätä tarkoittavan kiellon. Kilpailuvirasto voi myös väliaikaisesti velvoittaa elinkeinonharjoittajan toimittamaan hyödykkeitä toiselle elinkeinonharjoittajalle vastaavanlaisilla ehdoilla kuin hän tarjoaa niitä muille elinkeinonharjoittajille.

Kilpailuviraston on saatettava väliaikaista kieltoa tai velvoitetta koskeva määräyksensä viikon kuluessa sen antamisesta kilpailuneuvoston käsiteltäväksi. Muutoin kielto tai velvoite raukeaa.

Ennen kuin kilpailuvirasto antaa väliaikaisen kiellon tai velvoitteen, sen on varattava elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinonharjoittajan

yhteenliittymälle tilaisuus tulla kuulluksi, jollei asian kiireellisyydestä tai muusta erityisestä syystä muuta johdu.

Kilpailuvirasto voi asettaa määräämänsä kiellon tai velvoitteen tehosteeksi uhkasakon. Kysymyksen uhkasakon tuomitsemisesta ratkaisee kilpailuneuvosto.

15 §

Edellä 12—14 §:ssä tarkoitetun esityksen saavuttua kilpailuneuvostoon on asia ennen varsinaista käsittelyä esikäsittelyssä valmisteltava puheenjohtajan johdolla niin, että se voidaan viipymättä ratkaista, jollei puheenjohtaja esitä neuvostolle esityksen tutkimatta jättämistä tai hylkäämistä heti perusteettomana.

16 §

Milloin kilpailunrajoituksella on 8 tai 9 §:ssä tarkoitettuja vahingollisia vaikutuksia, kilpailuneuvosto voi:

1) kieltää elinkeinonharjoittajaa tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymää soveltamasta sopimusta tai muuta kilpailua rajoittavaa järjestelyä taikka siihen rinnastettavaa menettelyä;

2) velvoittaa elinkeinonharjoittajan toimittamaan hyödykkeen toiselle elinkeinonharjoittajalle vastaavanlaisilla ehdoilla kuin hän tarjoaa niitä muille vastaavassa asemassa oleville elinkeinonharjoittajille; tai

3) määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, ettei määräävässä markkina-asemassa oleva elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä saa ylittää tai alittaa kilpailuneuvoston asettamaa hyödykkeen hintaa, vastiketta tai niiden määräytymisperustetta, mikäli hyödykkeen hinta, vastike tai niiden määräytymisperuste on muodostunut kohtuuttomaksi tai alhaisuutensa takia kilpailuolosuhteita olennaisesti vääristäväksi.

Kilpailuneuvoston päätöstä on valituksesta huolimatta noudatettava, jollei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

17 §

Kilpailuneuvosto voi asettaa 16 §:n 1 momentissa tarkoitetun kiellon, velvoitteen tai määräyksen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon.

Edellä 16 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu kielto ja velvoite voidaan asettaa myös väliaikaisesti kilpailuneuvoston käsittelyn ajaksi. Tällöin on vastaavasti noudatettava, mitä 1 momentissa säädetään.

Kilpailuneuvoston on otettava kilpailuviraston väliaikaista kieltoa tai velvoitetta koskeva asia käsiteltäväksi neuvostossa kuukauden kuluessa esityksen saapumisesta ja samalla myös määrättävä, onko kilpailuviraston 14 §:n 1 momentin nojalla väliaikaisesti määräämä kielto tai velvoite edelleen voimassa neuvoston käsittelyn ajan. Tällöin on vastaavasti noudatettava, mitä 1 momentissa säädetään.

Uhkasakon määrää maksettavaksi kilpailuneuvosto.

5 luku

Erinäisiä säännöksiä

18 §

Sopimukseen, sääntömääräykseen, päätökseen tai muuhun oikeustoimeen tai järjestelyyn sisältyvää ehtoa, joka on 4—6 §:n tai kilpailuneuvoston antaman kiellon, velvoitteen tai määräyksen taikka kilpailuviraston antaman väliaikaisen kiellon tai velvoitteen vastainen, ei saa soveltaa tai panna täytäntöön.

19 §

Kilpailuvirasto voi elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän hakemuksesta määrätä, ettei 4 — 6 §:n säännöksiä sovelleta kilpailunrajoitukseen, jos se osaltaan tehostaa tuotantoa tai hyödykkeiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä ja jos hyöty pääosaltaan tulee asiakkaille tai kuluttajille.

Jos virasto katsoo, ettei edellytyksiä poikkeusluvan myöntämiselle ole, asia on hakijan niin vaatiessa saatettava kilpailuneuvoston ratkaistavaksi.

Jos poikkeusluvan ehtoja rikotaan tai jos olosuhteet ovat luvan myöntämisen jälkeen olennaisesti muuttuneet, kilpailuneuvosto voi kilpailuviraston esityksestä peruuttaa luvan. Ennen tällaisen esityksen tekemistä kilpailuviraston on kuultava poikkeusluvan haltijaa.

20 §

Kilpailuviraston ja lääninhallituksen asianomaisella virkamiehellä on oikeus tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräys-

ten noudattamisen valvomiseksi toimittaa tarkastus.

Elinkeinonharjoittajan ja elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän on tarkastusta varten päästettävä 1 momentissa tarkoitettu virkamies hallinnassaan oleviin liike- ja varastotiloihin, maa-alueille ja kulkuneuvoihin sekä vaadittaessa esitettävä liikekirjeenvaihtonsa, kirjanpitonsa, tietojenkäsittelyn tallenteensa ja muut asiakirjat, joilla voi olla merkitystä tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvonnassa.

Tarkastuksen toimittavalla virkamiehellä on oikeus ottaa jäljennöksiä tarkastettavista asiakirjoista.

21 §

Kilpailuneuvoston 7 §:n 1 momentin nojalla määräämään seuraamusmaksuun ja 16 §:n 1 momentin nojalla antamaan päätökseen, 17 §:n 1 momentin nojalla annettuun uhkasakon asettamista koskevaan päätökseen, 14 §:n 4 momentissa ja 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun uhkasakon maksettavaksi määräämistä koskevaan päätökseen samoin kuin päätökseen, jolla kilpailuneuvostolle tehty esitys jätetään tutkimatta tai hylätään taikka seuraamusmaksu jätetään määräämättä, saa hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siinä järjestyksessä kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

Kilpailuneuvoston 17 §:n 1 momentin nojalla antamaan uhkasakon asettamista koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla eikä muutosta saa hakea myöskään muihin kuin 1 momentissa mainittuihin kilpailuneuvoston tämän lain nojalla antamiin päätöksiin.

Kilpailuviraston tämän lain nojalla antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Seuraamusmaksu pannaan täytäntöön ilman tuomiota tai päätöstä noudattaen, mitä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään.

22 §

Seuraamusmaksua ei saa määrätä 4—6 §:n säännösten rikkomisesta, ellei esitystä kilpailuneuvostolle ole tehty viidessä vuodessa siitä kun kilpailunrajoituksen voimassaolo on lakannut tai kun kilpailuvirasto on saanut tiedon kilpailunrajoituksesta.

23 §

Edellä 10 ja 11 §:ssä säädetty tietojenantovelvollisuus sekä 20 §:n 2 momentissa säädetty velvollisuus asiakirjojen esittämiseen eivät koske teknisluonteista ammattisalaisuutta.

24 §

Joka tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan on saanut tietoja elinkeinonharjoittajan liike- tai ammattisalaisuudesta, ei saa niitä ilmaista eikä käyttää oikeudettomasti, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, anna tähän suostumustaan.

25 §

Kilpailuvirasto voi asettaa 10 §:ssä tarkoitetun tietojenantamis- ja asiakirjojen esittämisvelvollisuuden, 11 §:ssä tarkoitetun ilmoitus- ja tietojenantovelvollisuuden sekä 20 §:ssä tarkoitettujen velvollisuuksien täyttämisen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon tuomitsee maksettavaksi kilpailuneuvosto.

26 §

Tässä laissa tarkoitettujen uhkasakkojen asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudatetaan muutoin, mitä uhkasakkolaissa (1113/90) säädetään.

27 §

Joka tahallaan antaa kilpailuvirastolle, lääninhallitukselle tai kilpailuneuvostolle tässä laissa tarkoitetuissa tapauksissa väärän ilmoituksen tai tiedon, on tuomittava *kilpailunrajoitusrikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tuomioistuimen on kilpailunrajoitusrikkomusta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kilpailuvirastolle tai kilpailuneuvostolle tilaisuus tulla kuulluksi.

28 §

Joka tahallaan rikkoo 24 §:ssä säädetyn kiellon, on tuomittava *kilpailunrajoituksista annetussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta, ellei

asianomistaja ole ilmoittanut sitä syytteeseen pantavaksi.

29 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

30 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 . Lain 6 §:n säännöksiä sovelletaan kuitenkin vasta kuuden kuukauden kuluttua lain voimaan tulosta.

Tällä lailla kumotaan kilpailunrajoituksista 29 päivänä heinäkuuta 1988 annettu laki (709/88).

Ne päätökset, jotka on annettu 2 momentissa tarkoitetun lain nojalla, jäävät edelleen voimaan.

Helsingissä 18 päivänä lokakuuta 1991

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Pertti Salolainen*